

Po vedrih, ledenih zimskih dneh, ko je vse škripalo od mraza, se je za spoznanje utopilo, a nebo se je čez noč zateplo z oblaki. Začele so se vrtinčiti omraznice. Na oddaljenih vrhovih na severu se je belo zakadilo. Začelo je snežiti tako na gosto, da je bilo ozko obzorje kot zagrnjeno z migotajočim belim zastorom.

Preden se je spustil na zemljo zgodnji večer, so se pobočja že pokrila z novo odejo snega. Z nočjo je zapihal krivec, ki je jemal sapo in divje podil snežinke. Otresal je veje, nosil sneg in ga kopičil v zamete.

Pokrajina je bila kot izumrla, pogreznjena v temo in molk. Nikjer človeškega glasu ne luči. Poti zasnežene in zametene, zagrnjene z vi-sečimi vejami grmovja. Vode so tiho klokotale pod ledeno skorjo.

Plečarjeva hiša, ki je velika kot kaka graščina čepela v osojnem bregu pod Golim vrhom, je bila kot zasuta od snega, izgubljena v temi. Gospodinja, Tereza, je bila s hčerko že legla v gorenji kamri. Drejče, petnajstletni potegon, je bil legel po peči in kazal izbi gola stopala. Plečar, Gregor, nekam droben, a trden kot dren, ošiljenih brk in pronicavega pogleda, je po večerji in molitvi še ostal pokonci. Prižgal si je cigareto in se sede na klopi, s pogledom uprtim predse, zavijal v oblačke dima.

Ni razmišljal. Tisto, kar ga je večkrat trapilo v večernih urah, ni bilo razmišljanje. Misli je bolj podil, kot jih je zbiral, tehtal in urejal v smisel. Trd proti sebi in proti drugim — bolj proti drugim kot proti sebi — ni poznal samoočitanja. Kar se ga je pollašalo zadnji mesec v nekaterih trenutkih, je bil boleč nemir. Nekoč ni poznal strahu, ni se bal ne farja ne žandarja, kot se reče, a zdaj ga je neredko mučila bojazen. Ne le zaradi samote, ki je bila tiste čase polna nepri-čakovanih nevarnosti. Strah ni bil le zunanji. Kdaj pa kdaj so ga iz spomina mučile mrke predstave, ki se niso dale odgnati z zamahom roke, in mu drobile dušo. Hkrati je čutil, kakor da ga vnanji svet zapreda v sumničenja kot v pajčevino. Nič jasnega in otipljivega, a vendar stokrat grozeče v nočni samoti in tišini.

To mučno stanje je moral vsakikrat posebej preboleti. Tudi ta večer... Zdrznil se je, zarenčal pri sebi in potegnul z dlanjo čez poraslo brado. Bil je, kakor da je s to kretnjo izbrisal vse nevšečne občutke... Prekleta vojna! Prekleta zmeda, ki je nastala!

Cigareta mu je bila ugasnila med prsti. Prižgal jo je znova in tiho, brez ropota stopil po izbi.

Zunaj je šelestel sneg. Veter je od hipa do hipa butnil v okna, ki so bila zastrta z modrim papirjem, da so zapele šipe. Drejče je spal in tiho sopel. Na steni je z gluхими nihaji tekla ura. Iz doline, kjer je ob cesti in rečici ležala vas s farno cerkvijo in nemško postojanko, so se razlegli streli.

Gregor je obstal, pohodil ogorek cigarete in napeto prisluhnil. Streli v noči tedaj niso bili nič nenavadnega. Včasih, ko je ležal brez sna, je prisluškoval regljanju strojnice, ki se je oglašala v presledkih kot trkanje detela. Ali pa se je nekje za obronki kar na lepem sprožil plaz strellov. Bliže kot so bili, huje so mu prebujali mrščavico. Kadar so se oglasili onkraj senožeti in gozda, se mu je zazdelo, kakor da poka pri sosedu Podmejaču, ob pogorišču, in se jeklenke zabadajo v njegovo streho...

Streli v dolini so utihnil. Zopet le gluho nihanje ure, Drejčetovo tiho dihanje, šelest snega in sunki vetra. Gregor je pomirjen vzel svetilko in odšel na vrh. Vrgel je brezpetnike z nog, si pomencal premrle prste in zlezal pod odejo.

Tereza se je za hip predramila iz prvega sna. Mahedrava in krhka, prezgodaj ostarela, se je rada zatekala k molitvi in vzdihovala, kakor da jo neznansko teži življenje. Dvignila je glavo in z očmi, ki so jih obrobjali temni krogi, zastrmela v moža ter znova zasnula. Tinica, suhljata sedemnajstletnica, je v sanjah zmedeno spregovorila v kotu kamre in se preobrnila, da je zašumela blazina.

Gregor je ugasnil karbidovko. Imel je občutek, kakor da se je mehko pogreznil v temo, ki jo je motil le medel plamenček pred kipcem Matere božje v kotu. Zamamila ga je toplota postelje. Brez misli, brez bojazni, kakor da je do konca varen v zavetju meteža in noči, se je pogreznil v trdo spanje s podrhtevajočo sapo...

Pretekla je ura, dve uri, a Plečarju se je zdelo, da je pravkar zaspal, ko ga je nekaj sunkovito prebudilo. Prestrašen je zastrmel v mrak. Ni se mogel takoj zavedeti, kje je ne kaj se godi.

»Kaj, kaj, kaj?«

»Gregor, slišiš!« ga je žena znova stresnila. »Zbudi se, no!«

»Saj sem zbudjen.« je nejevoljno zagodrnjal. »Kaj pa je, da me tako na silo budiš?«

»Poslušaj!«

Prisluhnil je z odprtimi usti in pridržano sapo. Spodaj je zaropotalo na vežna vrata. Bilo je, kakor da nekdo s pestmi in čevlji srdito

nabija nanje. Utihnilo je za kako minuto, nato je znova zabobnelo. Na uho so udarili neki glasovi, ki so koj nato zamrli v vetru.

Tereza je prižgala svetilko in se naglo oblačila. Ni bila prestrašena, le malce vznemirjena.

»Poglej, kdo je!« je rekla. »Ali naj jaz?«

»Pusti! Bom že sam.«

Plečar je zdrknil s postelje, si oblačil hlače in natikal čišme.

Tudi Tinica se je bila prebudila. Obsedela je na postelji in iz drobnega obraza v okviru temnorjavih las mežikala v trepetajočo belo svetlobo. S pogledom je pospremila očeta, ki si je ogrnil jopič in z obupno odločnostjo stopil iz kamre.

Odprl je okno, ki je z vrha stopnic gledalo pred hišo. Še vedno je snežilo, sapa mu je vrgla snežinke v obraz. Spodaj, pred vrati, sta v medli belini cepetali dve postavi in se otresali snega.

»Kdo je?«

Plečarju je glas zamiral v grlu.

»Prijatelji. Odprite!«

»Kakšni — prijatelji?«

»Partizani!«

Gregor je bil za trenutek kot odrevenel. Partizani mu še nikoli niso potrkali na vrata. Pričakoval jih je skoraj vsako noč, le ne tisti večer, a si iz nekega vzroka njihovega obiska ni želel. Premagal je tesne občutke, ki so ga obšli, vzel svetilko, odšel in odklenil vrata.

»Naprej, tovariša!« mu je nenaravno pel glas; z dlanjo je varoval plamenček, da mu ni ugasnil. »Dober večer! Vražje vreme, kaj?«

Partizana, Arne in Damjan, kot sta drug drugega klicala, sta stopila v izbo, odložila orožje in si slačila suknje. Starejši, Arne, je bil dolgokrak rdečelasec, s sivimi očmi in pegami na licih in na rokah. Mlajši, Damjan, je imel prikupen obraz s prvim puhom pod nosom; lačen volk mu je gledal iz temnih oči.

»Ali ste se hoteli potuhniti?« je rdečelasec predirno pogledal gospodarja.

»Pa ne!« je rekel Gregor in se ozrl po sinu, ki se je bil potegnil v kot in zijal. »Prvo spanje — saj veste — kot da je iz svinca.«

Vstopila je Tereza in se prostodušno nasmihala.

»S čim naj vama postrežemo?« je vprašala.

»Prva je večerja,« je rekel Damjan. »Bo?«

»Bo,« je odgovorila Tereza in pogledala moža. »Kaj naj vama skuham?«

»Ne utegneva čakati,« je rekel Arne. »Malo kruha in slanine. Imate?«

»Imamo — Bog pomagaj!«

»In toplega mleka,« je pristavil Damjan.

Fant je s premrlimi rokami iskal drobcev tobaka po žepih in jih zavijal v trd papir. Ko je prižgal cigareto, se mu je razsula. Zasmeljal se je.

Plečar je poiskal zavitek cigaret in ga vrgel na mizo.

»Prižgita!« je dejal. »No, obrni se!« je zarenčal na ženo.

Tereza je prinesla kruha, slanine in žganja. Tinica, ki je bila obstala za vrati in so ji bile oči obvisle na Damjanu, je zakurila na ognjišču in pristavila lonec mleka.

Partizana sta molče mlela režnje kruha s slanino. Bila sta lačna in izmučena. Že od jutra, neprestano na potu, nista ničesar zaužila... Bila sta ostanek patrole petih mož, ki je bila čez goré pospremila nekega komandanta ali kar je že bil, to je bila skrivnost. Na povratku so tisto jutro naleteli na zasedo in je manjkalo le za las, da niso bili pobiti kot zajci. Dva sta se razhajkala; kdo ve kod hodita svojo pot. Tretji, ki je bil lahko ranjen, je ostal na neki samoti pri dobrih ljudeh. Arneju in Damjanu se je mudilo mimo Golega vrha v drugo dolino in onstran nje na položaj, ki je bil skrit v gozdnatih samotah. Ko sta se v dolini tihotapila čez cesto in zamrznjeno rečico, je nemška straža užgala za njima, a v gozdu pod prelazom sta v metežu izgubila pot. Da bi še bolj ne zablodila, sta zavila po kolovozu okoli pobočja. Arne ga je poznal z dveh prejšnjih poti. Pri Podmejaču ni pričakoval tople izbe kot nekoč, a vsaj prijazne besede lepe gospodinje pod zasilno streho. Naletela sta na mrtvo pogorišče...

»Ali pridejo kdaj Nemci?« je vprašal Arne.

»Nikoli,« je odgovoril Plečar. »Kaj naj bi tu iskali! Nikoli jih ni bilo v ta breg, le enkrat samkrat...«

»Takrat, ko so požgali pri vašem sosedu?«

»Takrat,« je vzdihnila Tereza. »Joj, kakšna noč! Nikoli je ne pozabim.«

Gregor se je odhrkal, se nemiren presedel in si prižgal cigareto.

»Kje je zdaj gospodinja — kako že ji je bilo ime?«

»Lizabeta. Ali ste jo poznali? Oh, pokopali smo jo...«

»Ubita?« je vprašal Arne, roka s kruhom mu je omahnila na mizo.

»Ustrelili so jo,« je Tereza znova vzdihnila. »O, Bog nebeški, kakšna strahota!«

Arneja je za hip obšla tegoba in mu je omilila ostrino pogleda. Oči so mu prebegnile s Plečarke na Gregorja, ki je bolščal vanj, kakor da mu nemo zastavlja vrsto vprašanj, nato je sklonil glavo.

Mislil je na Tomca, Podmejača, Lizabetinega moža. Pred notranjimi očmi mu je lebdel njegov blede obraz, na katerem so se poudarjeno odražali črni brki in obrvi. Kako veselo, iz srca se je znal zasmejati! Novica ga bo zadela, da ga bo za dolgo časa minil smeh. Ne zaradi požgane domačije, zaradi žene, ki jo je pogosto omenjal v razgovorih. Težko ranjen je že več kot mesec dni ležal v neki partizanski bolnišnici, a se bosta nekoč zopet srečala. Hudo mu je delo, da mu bo moral prav on sporočiti Jobovo novico. Različna po značajih in po izobrazbi — Arne je bil nekoč povohal šole — a ju je družilo tesno prijateljstvo, ki ga je skovalo življenje. Skupaj sta bila v italijanski vojski, skupaj sta ob zlomu Italije odšla v partizane, prej nista niti za minuto pogledala domov. Nekoč sta na skupni kurirski poti naredila ovinek in sredi trde noči potrkala pri Podmejaču. Lizabeta ju je sprejela z veselim krikom in smehom. Kakšna ženska! Arne jo je prijatelju rahlo zavidal... Pozneje je še enkrat potrkal, brez Tomca, ki ga je medtem že zadela jeklenka, z nekim tovarišem. To je bilo pred dobrim mesecem, še pred prvim snegom...

Dvignil je oči, ki so se mu svetile od srda.

»Pravijo, da je imela v hiši dva od vaših, dva partizana,« je pripovedovala Tereza med gostimi vzdihji. »Menda sta bila dva kurirja... Tako so pripovedovali ljudje, mi ju nismo videli. Prišli so Nemci, ju napadli in zažgali hišo. Sredi noči je zapokalo, a nato taka svetloba kot da je dan. Od daleč smo gledali, nihče si ni upal blizu. Ko so vojaki odšli, smo našli Lizabeto... Bila je ustreljena v glavo... Na to ne smem niti pomisliti. Ljudje vedo povedati, da se je z golimi rokami pognala v Nemce, ko se je prikazal ogenj v strehi. Potem so jo ubili — Bog nam pomagaj! Pustili so jo, kjer je bila. Mrtva partizana so odvedli s seboj in ju na skrivaj pokopali...«

»Eden je bil,« je rekel Arne.

»Dva sta bila, pravijo,« je rekel Plečar.

»Dva sta bila, a le eden je padel, drugi je ušel.«

Gregorju so Arnejeve oči vzbudile strah, nezaupanje in negotovost. Pogledal je ženo in molčal.

»Slišali smo, da sta bila dva mrliča,« je dejala Tereza. »Tako smo slišali, videli ju nismo. Morda je bil eden Nemec. Kdo ve.«

Arne je molčal.

Damjan razgovora ni poslušal do konca, vzela je brzostrelko iz kota in se tiho pomuznil v vežo. Tinica je stala ob ognjišču in gledala v plamene, ki so oblizovali lonec.

»Da te ne bo strah,« je rekel, postavil eno nogo na klopico, nalonil brzostrelko na koleno in jo brisal.

»Pa si res prijazen.« je rekla Tinica in se veselo zasmejala.

Na skrivaj je pogledovala v fantov obraz. Bila je v letih, ko se je začela ponujati življenju. A ko jo je Damjan pogledal, je oči povabila v ogenj.

»Kovači smo in naša sila...« je na pol tiho zapela, ko se ji je zdelo, da se že predolgo ni srečala s fantovim pogledom.

»Saj ni tako.« se je Damjan posmešnil.

Tinica se je malce užaljeno našobila.

»Pa mi povej, kako je.« je rekla.

Damjan je zažvižgal napev.

»Ponovi!« je rekel.

»Bom. Jutri.« se je dekle zasmejala.

»A kdo te je naučil to pesem? Kak partizan?«

»Ne. Kdo ga je pa videl! Ne povem, kdo.«

»O, skrivnost?«

»Obljubila sem, da ne povem.«

Vstopil je Drejče, ki ga ni več zdržalo na peči, in s tiho zavistjo zijal v Damjanove roke.

»Vidiš jo, ljubico.« je rekel Damjan in dvignil brzostrelko. »Pridi z nami, pa jo tudi ti dobiš.«

»Táko?« je vprašal Drejče.

»Tako. Prideš?«

Deček je molčal, le oči so se mu še bolj svetile.

»Saj bi te oče ne pustil.« je dejala Tinica.

»Vaš oče nima rad partizanov, kaj?«

»Zakaj ne! Samo noče govoriti o njih... o vas...«

»Aha!« je rekel Damjan.

»Zakaj — aha?«

Fant ni odgovoril, ker je prišla Tereza. Mleko se je že napenjala ob ognju.

Plečar in Arne sta bila sama ostala v izbi. Gledala sta se nekaj trenutkov.

»Tudi prašiča so odgnali.« je rekel Plečar, ki ga je molk še huje vznemirjal. »Kravo smo našli v sadovnjaku. Zdaj je v mojem hlevu. Tako sem slišal, da je tudi Tomec — z vami... Če ga kaj vidite, mu to povejte... o kravi...«

Arne je zamahnil z roko.

»Tu jo bo našel, kadar se vrne.« je dostavil Plečar.

Arne je molče meril izbo, kot da neko misel mozga v sebi. Nenadoma se je ustavil pred Plečarjem in mu oster pogled zapičil v oči.

»Tega ne razumem,« je rekel, »kako so Nemci izvedeli, da sta kurirja v hiši.«

»Kakšna kurirja? A — pri Podmejaču? Kaj jaz vem!« se je Gregor razburil, a se je naglo ukrotil in potišal. »Nemci marsikaj izvohajo...«

»Marsikaj... Ali je tu blizu še kaka druga hiša?«

»Nobena. V tem bregu nobena,« se je Plečar mučil, da bi mu ravnodušno pel glas. »Samo naša daleč naokoli. Bila je tudi Podmejačeva, zdaj je samo naša... A koliko ljudi se klati okrog! Kaj jaz vem, če tudi vaju ni kdo videl... Človek nikoli ne ve, kaj mu visi nad glavo...«

»Zaradi naju nič strahu. V takem nihče ni zunaj, če ni partizan.«

Plečar je upiral težke oči v Arneja; nista se izpustila iz pogleda. Imel je občutek, kakor da mu »ta rdeči hudič«, kot ga je imenoval v mislih, vrta skozi kožo, prav do obisti. Za vse na svetu bi bil rad bral njegove misli. Samo slutil jih je. Prebujala se mu je bojazen, hkrati se mu je porajal srd. Od srca mu je privoščil Nemce na vrat. Da bi crknil, zlodej! A tu je stal živ pred njim, partizan umazani, ogrel se je in se najedel, zdaj pa ga sumi in izprašuje kot da mu je sodnik. K vragu! Z muko je krotil občutke.

Prebadala sta se nekaj dolgih trenutkov. Rdečelasec je bil močnejši, Gregor je prvi umaknil pogled.

Arne je zopet odšel po izbi.

»S sosedo — Lizabeto — sta si bila v prijateljstvu?« je vprašal na videz mirno.

»V prijateljstvu,« je odgovoril Plečar. »Kako da ne!«

»Lažete!« je vrgel Arne odsekano.

Gregor se je zmedel.

»Ne rečem, da ni prišlo kdaj do kake trde besede... kot pač med sosedi... Hujšega ni bilo...«

»Lažete!«

Plečarja, ki je bil sedel, je samo od sebe vrglo na noge.

»Kako morete...« je začel, a je koj umolknil.

Zopet sta si bila iz oči v oči.

»Jaz sem bil tisti kurir, ki ga niso ubili,« je Arne s potišanim glasom in z naslado govoril Plečarju v brk. »Posrečilo se mi je, da sem pobegnil...«

Bil je po naravi nezaupljiv in je rad sumničil. Vendar je bil stopil v hišo brez suma, le z rahlim nezaupanjem. A imel je bister čut za prebliske pogledov in za prizvoke glasu; Plečar je zaman skrival svoj nemir. Ob spominu na noč, ko je bil le puško in golo

življenje rešil izpod Podmejačeve strehe in je za njim pokalo ter je žarelo nebo, se je Arneju porodil sum in ga zgrabil za srce.

Gregorja je obšlo tako malodušje, da se mu je dvignilo v grlu in ga zapeklo v očeh. Z vso silo se je obdržal na nogah.

»Recite naravnost, da sem jaz ovadil,« se je reševal z odločnostjo in drznostjo. »Recite, če tako mislite!«

»Tega ne rečem,« je rekel Arne. »Tega ne morem reči. Vi to veste.«

Stopil je k mizi, si nalil kozarček žganja in ga v dušku izpil. Sedel je. Ogorčenje in užaljenost, ki sta pela iz Plečarjevega glasu, sta se mu zdela pristna. Omajala sta mu sum. Zgolj mržnja med dvema sosedom ne more biti zanesljivo oporišče.

Tudi Plečar je sedel, da bi ga ne izdajale tresoče se noge. Krotiti je moral tudi roke, ki so mu ležale na kolenih, da se mu niso tresle. Tisti večer ga je do konca izmučil, tako se je moral pretvarjati in krotiti občutke. Še tako je čutil, da se izdaja, sam ni vedel, kdaj in kako. Ni bil igralec, da bi z lahkoto prevaril količkaj bistre oči. Tiste zadnje minute je padal iz obupa v upanje in zopet v obup. Tako mu je bilo, kakor da se muči po zledenelem klanecu, a čuti, kako nevzdržno drsi navzdol. Prevzemala sta ga strah in sovraštvo, a oboje, strah in sovraštvo sta mu bila v tistem trenutku lahko samo v pogubo.

Ni več zdržal v izbi. Mraz in vročina sta se mu sprehajala po telesu od prstov na nogah do redkih las na glavi. Obrisal si je drobne kaplje potu s čela in trudeč se, da bi hodil z ravnimi koraki, odšel iz izbe. Stopil je pred hišo in vdahnil polne prsi mrzlega zraka. To ga je poživilo, četudi mu ni razbremenilo duše.

Sneg je ponehaval, naletavale so le še drobne, redke snežinke. Nebo se je nekoliko razsvetlilo. Vzšel je bil krajec meseca, ki se je skrival za pretrganimi oblaki. Le veter še ni ponehal. V Golem vrhu je pogosteje zavijal kot prej.

Gregor se je prestopil za nekaj korakov in se po bregu zazrl v dolino. Medlo so se risale tenje dreves in se niže, ob gozdu, spajale v črno gmoto. V daljavi so se rahlo odražali grebenasti obrisi gora. V tišini med dvema sunkoma vetra mu je od spodaj, iz vasi, glas cerkvene ure pritrepetal na uho...

Nekdo se mu je odkašljajal za hrbtom.

Ozrl se je. Na pragu je stal Arne in se razgledoval po nebu. Plečarju je zagomazela kri. Voha za njim, hudič, še kroglo mi požene v hrbet... Stopil je do kleti, ki je stala nekaj korakov od hiše, in se delal, kakor da moči sneg.

Ko se je vračal, ga je Arne nagovoril s takim glasom, kakor da med njima ni bilo trdih besed.

»Vreme se je obrnilo,« je rekel.

Gregor ga je ošinil z vprašujočim, nezaupnim pogledom in pogledal na nebo.

»Na severu je še vedno zatepeno,« je rekel zamolklo. »Tistim oblakom nič ne zaupam...«

Vrnila sta se v izbo, kjer sta našla vso družino. Na mizi sta se kadili dve skodeli mleka. Damjan je drobil kruh in na debelo zajemal.

Arne je sedel.

»Gospodar, pospremili naju boste onstran Golega vrha,« je rekel, »in čez železniško progo. Sama bi v takem zablodila, a se nama mudi. Pred zoro morava biti že daleč onkraj...«

Plečar je stal in gledal.

»Saj poznate pot?«

»Poznam. Kaj bi je ne poznal!«

»No — in kaj? Ali se naju bojite?«

»Pojdem jaz,« se je ponudil Drejče.

»Ti tiho!« je oče zarenčal nad njim. »Kaj bi se bal! Če tako ukazujete, pojdem!«

»Ne ukazujem, prosim,« je rekel Arne.

»Pa pojdi, če je res treba,« se je oglasila Tereza. »Saj boš kmalu nazaj. Topleje se obleci.«

Plečar je stal, kakor da razmišlja. Bilo mu je zoprno hoditi v takem v mraz in noč. Ni prav zaupal Arnejevemu spremenjenemu glasu in pogledu, kakor da tiči za tem neka zaseda. A ni se mogel ne smel upirati. Če je natanko pomislil, mu je bila ta pot celo po volji. Odgnal bo vsak sum in vzbudil zaupanje...

Odšel je skozi vrata.

Četrť ure pozneje so odšli v noč. Spređaj je hodil Plečar v kratkem, debelem jopiču in s kučmo na glavi ter gazil sneg. Držal se je upognjeno in grčavko srdito zabijal v tla. Za njim sta lovila stopinje Arne in Damjan; ovratnike sukenj sta zavihala, da bi jima nizke veje ne usipale sneg za vrat. Damjan si je bil čez čepico privezal rdečo ovratno ruto, da mu je grela ušesa in lica.

Ni več snežilo. Oblaki so se bili še bolj razklali, med njimi se je v presledkih prikazoval krajec meseca in medlo svetil na pokrajino. Krivec je še pihal. Zdaj pa zdaj je dvignil oblak snega in ga v vrtincu odnesel po pobočju. Ali pa je v Golem vrhu završalo, zapiskalo in se kot divja jaga izgubilo nekje za obronki.

Hodili so molče, kakor zatopljeni v misli. V enolični belini, ki ni nudila opore za oko, so jim noge venomer silile v breg ali pod pot.

Šli so mimo pogorišča, ki se je v medli svetlobi kot temna podoba odražalo na belem ozadju.

Arne in Damjan sta se hkrati ozrla po njem. Gregor se ni ozrl, a ga je videl pred očmi bolj živo kot kdajkoli prej. Njegova podoba se je kot senca vlekla za njim. Hotel ali ne hotel, misli na tisto podrtijo in na vse, kar je bilo povezanega z njo, so se ga oklepale kot robida, zaman bi jih usmerjal drugam. Tako je bilo mnogokrat, ne le tedaj; tu in tam se je v teh mislih, če je bil sam, polglasno prepiral sam s seboj in s svetom...

Nikomur v vsej dolini bi ne mogel lagati, da je s Podmejačevimi živel v prijateljstvu. Med obema hišama je vladala mržnja. Tudi »rdeči hudič« je to vedel — od Lizabete; to ni bilo težko uganiti. Podmejačeva zemlja se je kot klin vrivala v njegovo. Plečar je imel svoje zemlje več kot dovolj, več kot preveč, a je bil takega stvarjenja — ljudje so rekli: »samogolten kot volk« — da se je zajedal v tisto zaplato sveta. Nič za to, če je šlo le za naročje trave ali za koš okleškov. A kri mu je zavrela, če je kdo položil le nogo na njegov svet. A stara Podmejačevka in njena hči Lizabeta, ki sta samcati živeli na svojem obronku — nič, ne črně ne bele, kot da sta brezčutni. To vse dotlej, ko je Gregorju neko poletje sredi najhujšega dela ušel hlapec, Tomec, in čez dva meseca postal mladi Podmejač. Plečar se je penil od srda; če bi bil mogel, bi bil v enem samem pljunku utopil Podmejačevo hišo in svet. Tomec, na videz plah, a občutljiv za žalitve, mu je vračal šilo za ognilo. Bilo je krika in svaje, da je o nji govorila in se nad njo naslajala vsa dolina.

Kdo ve, kako bi se bilo to končalo, s tožbo ali s pobojem, da ni prišla vojna. Tomec je bil vpoklican prav na dan, ko je umrla stara Podmejačevka. Čez nekaj mesecev je smrt obiskala tudi Plečarjevo hišo; starejši sin je izhiral za sušico. To je Gregorja potrla, da je nekam potišal. Sosedu je ponudil prijazno besedo, ki jo je sprejela. Tudi pomoči pri delu ni odbila. Kazno je bilo, da je bila že sita sovrašтва, utrujena od svaje. Ker je ostala tako sama, je tudi potrebovala moške opore. A ni ji ušlo, da jo sosedove oči s tihim poželenjem lovijo izpod krajevcev klobuka. Temu se je nasmihala pod kožo. Še je bila dekliško spogledljiva, četudi se tega morda niti sama ni zavedala. Gregorju se je zdelo, da so njene temne oči polne sladkih obetov. A ko jo je nekoč zgrabil s trdimi rokami, da bi si jo vzela, se mu je z zasmehljivim krohotom izvila.

To ga je užalilo, ni mogel pozabiti poraza in sramote. Poslej sta hodila drug mimo drugega kot da sta si tujca. Bal se je je, da bi govorila okrog, a ona je molčala, govoril je le posmeh na njenih ustnicah.

Ni se mogel krotiti, da bi ji ne grenil sosesčine — a ona nič kot nekdanj: drva bi ji lahko cepil na hrbtu. Le enkrat je zagorela kot slama. Nekoč, v začetku zime, ko se je s Terezo vračal iz gozda in je mimogrede nekaj motovilil po njenem svetu. Vpila sta skoraj v en glas, da sta se komaj razumela. Če se je Lizabeta razkačila, je imela strupen jezik, za konec ga je pičila kot gad. Brez olupševanja, z najbolj golo besedo je zavpila v svet tisto, kar se je bilo med njima zgodilo v poletju.

Plečarju je še dolgo potem zagomazela kri, če se je le spomnil na to. Stal je kot bebec in brez sape in glasu gledal za ženo, ki nobene ni rekla, še ozrla se ni, le ruto si je potegnila na oči in kot omotična odšla proti domu. Tudi Lizabeta je izginila. Ostal je sam v mraku, zacepetal od onemoglega srda, metal ob tla klobuk in ga gazil. Ni se upal domov, bal se je žene, ki ne bo vpila nad njim, a bo posmrkovala vso noč, tiho molila in vzdihovala. Pomulil se je v gozd, a za njim je šlo smrtno sovraštvo, ki ga je stiskalo kot v precepu.

Bila je že trda noč, ko je še zmeraj sedel na trhljem parobku in se pogrezal v maščevalne misli. Dnevi so bili že hladni, ponoči je zmrzovalo, stresnil ga je mraz. Že je hotel oditi, ko je zaslišal lomljenje suhljadi in šumenje v odpadlem listju. Ugasnil je cigareto, da bi ga ne izdalo njeno žareče oko, in prisluhnil. Po gozdu sta prišla dva neznanca v uniformah, s puškami čez ramo in izginila med drevjem.

Gregorju se je na mah posvetilo, odkod sosedina razdraženost in srd. Bala se ga je, ker je pričakovala obisk. V glavo mu je šinila neka misel, ki mu je bila dotlej tuja kot smrt, a se ni zdrizal nad njo ne je odganjal. Bilo mu je, kot da jo nosi na dlaneh, ko se je tatinsko plazil k Podmejaču. Hotel se je prepričati... Okna so bila zagrnjena, le skozi eno špranjo ob zavesi je padalo za trak svetlobe. Iz izbe sta udarjala dva moška glasova in Lizabetin smeh... Čez nekaj minut je že stal pred svojo hišo, iz katere je pela zategla večerna molitev. Tereza je vlekla besede očenašev iz težkega srca kot iz globokega vodnjaka... Stal je pod sadovnjakom in se zamrežen v mrke misli zagledal v dolino. V duhu je videl vas, ki je tiha, zatamnjena ležala med bregovi. Porajali so se mu ugovori, a je bilo sovraštvo močnejše... Z odločno kretnjo se je spustil po bregu. Bil je kot plaz, ki bi ga nič ne moglo ustaviti...

Plečarju so se utrgali spomini, ki so mu prihajali v neurejenih odlomkih in se mu sami od sebe urejali pred duševnimi očmi... Pogled mu je obvisel na košati smreki, ki je bila kot naslikana na visoko, navpično skalnato steno. Bili so na razpotju. Ena pot je padala navzdol, v vas, a druga se je spenjala čez gozdnati prelaz v drugo dolino.

Ustavili so se. Pogledali so navzgor, v breg z gostim drevjem, na temna debela in na mrežo veja, vse posuto s snegom. Tedaj je zapokalo nad njimi kot ponesrečena salva. Fanta sta se zdrznila in napeto prisluhnila, Damjan je snel brzostrelko, le Plečar je bil miren.

»Drevje se lomi,« je rekel.

Damjan je vrgel brzostrelko na ramo.

»Za las bi verjel, da je zaseda.«

»Gospodar, kako pravite temu kraju?« je vprašal Arne.

»Mrtvo počivalo.«

»Kako?«

»Mrtvo počivalo,« je Plečar ponovil skoraj z jezo; kopica spominov ga je bila navdala s tiho nejevoljo. »Tu počivajo pogrebci.«

»Tiše!« je rekel Arne. »Dalje!«

Tiše? Dalje? Ukazuje mu kot hlapcu. Plečarja se je pollaščal srd; najrajši bi se uprl in se vrnil, a ni imel poguma... Z jezo je zagazil v celi sneg, na stezo, ki se je le kot medla slutnja odražala pod snežno odejo. Ne bi je našel, kdor čez dan in ponoči ni stokrat hodil po nji. Tu je bilo zavetje pred vetrom, a sneg nedotaknjen, breg strm, hoja naporna. Plečar, ki je gazil naprej, se je kljub zimi kopal v znoju...

V znoju... prav kot takrat, pred mesecem ali kaj, ko je na vso moč tekkel v dolino in nazaj v hrib, v svoj breg. Bil je zadihan in oznojen, v duši mu je bilo tiho zadoščenje in tesnoba, več tesnobe kot zadoščenja. Žena še ni spala, ko je legel k nji, nobene mu ni rekla, v njenem pogledu je bral, da mu je že na pol odpustila. Da je le prišel! Bala se je zanj. Pomirjena je zaspala, le on, Gregor, ni mogel zaspati, a mu tudi ni bilo do spanja. Upiral je oči v mrak, v medlo svetlobo oken, in prisluškoval. Dolgo se ni nič zgodilo. Med čakanjem so mu znova prihajali ugovori... Neuk in zabuban v svoj ozki svet, bi bil najrajši slep in gluha za vse, kar se je godilo okoli njega. To je nemogoče. Ko je poslušal razgovore, ki niso bili za vsako uho, je molčal, a jim ni ugovarjal, besedam je celo pritrjeval v sebi; mislil je in čutil kot vsa bližnja in daljna soseščina. Zdaj, ko je ležal brez spanja, mu je nekaj tiho, z očitki trkalo na srce. Če bi bil jezo prespal, bi ne tekkel v vas... Za kesanje je bilo že prepozno. A kesanja tudi ni bilo; pogazil je ugovore in se zakrknil. Zanj je bilo prav, kar je storil, že zaradi tega, ker je on to storil in ker je bilo že storjeno.

Ko so se razlegnili streli, se je pretvarjal, da spi kot ubit s hripavo, podrhteვაjajočo sapo. Dal se je »prebuditi« od žene, ki je vpila od groze. Pri Podmejaču so visoki plameni lizali pod nebo. Lizabeta je s prestreljeno glavo ležala vznak pod košato tepko. Temen curek krvi, ki se ji je vlekel od čela, ji je delil obraz v dve polovici. V svitu

ognja, ki je pojemał, so se kot žive lesketale na pol odprte oči. Tereza je klečala ob nji in tarnala. Še tisti večer jo je tiho klela med očenaši, tedaj ji je vse odpustila. On, Gregor, je stal in strmel; smrt ga je pretresla. Bilo je smrtno sovrašтво, ki ga je podilo v dolino, vendar tega ni hotel. Tako je čutil vsaj v trenutku, ko je pred njim ležala mrtva sosedka, ki si jo je v mislih tolikokrat poželel. Ni se upiral, ko je Tereza rekla, naj Lizabetino truplo prenesejo v njihovo hišo. Plačal je tudi pogreb. Ali je hotel s tem odvrniti vsak sum in se oprati krivde? Krivde ni izmival, ker jo je tajil in dušil v sebi, odganjal je sum...

»Ali je še daleč?« je vprašal Damjan.

Plečar se je zdrznil kot da je sam na samotni poti in je nenadoma zaslišal glas za seboj.

»Do vrha?« je vprašal neprijazno. »Še malo.«

»Onkraj bo lažje.«

»Lažje,« je pritrdil Plečar in si mislil: Hudič te vzemi!

Strmi breg je bil za njimi, pot je bila zložnejša, a drevje bolj redko, le sneg je bil debelejši. Pomračilo se je, ker je bil krajec zašel za oblake, ki so se zopet pomaknili na nebo. Veter je ponehaval. Le še poredko je zašumel v vrhu hriba in se zopet izgubil v tišino.

Skozi zadnje drevje so se kot rahla slutnja prikazale daljne gore, pokrite z gozdovi. Spodaj je v mrki svetlobi ležala dolina kot sivo pregrinjalo. S prelaza se je spuščal vanjo strm ozek klanec, ki je sekal pusto gmajno z grmovjem, brinjem in skalami. Gmajna in klanec grmovje in skale, vse je bilo pokrito z novim snegom.

Ustavili so se in stoje počivali. Damjan se je zazrl v daljni temni breg; kazno je bilo, da v duhu že sedi v skriti baraki in se greje ob ognju. Arne je pogledal na nebo.

»Zopet se je pooblačilo,« je rekel.

Gregor se je ozrl na vse strani neba in potegnil zrak v nosnice.

»Še bo snežilo,« je dejal. »Huje kot prej, ker je potišal veter.«

Arne je uprl vanj pogled.

»Gospodar,« je rekel, »spodaj, nekako sredi brega, gre pot na levo in v gozdiču čez progo. Poznate? Boste našli?«

»Poznam,« je rekel Gregor. »Najdem tudi z zavezanimi očmi.«

»Jaz bi ne našel.«

»Verjamem, da ne. V takem snegu.«

»In ponoči.«

Spustili so se navzdol. Hoja je bila lažja, suhi sneg se jim je kadil pod nogami... Plečar je pomislil na pot nazaj. Ne bo došel pred dnevom. Izmišljal si je verjeten izgovor, če bi ga kdo srečal... Nenadoma ga je obšla čudna tesnoba; sam ni vedel, odkod se je vzela.

Bila je prav tako trda in vznemirjajoča kot tesnoba po onem dogodku. Po Lizabetinem pogrebu mu je bila ostala samo ta, brez sence zadoščenja. Bil je dovolj trd, da je vsako samoočitjanje zatiral v sebi. In če ga že ni mogel do konca zatreti, ga je tlačil vase, v mrak svojih najtišjih misli. Tesnoba pa je ostala. In strahovi.

Teh se ni mogel otresti, od zunaj so vdiralih vanj. Vedno bolj ga je plašila misel, da njegova pot v dolino ni tako povsem zagnjena v mrak in molk. Dolinci so ga ob nedeljah merili s čudnimi pogledi, čeprav mu nihče ni odrekel besede. Morda se mu je le tako zdelo. Neredko se je sam pri sebi porogal svoji plašnosti. Vendar tega občutka ni mogel odpoditi. Še bolj mu ga je vkoreninil dogodek, ki ga je doživel pred dvema tednoma. Šel je skozi vas, ko mu je grda psovka kot kamen priletela v hrbet. »Svinja!« Čisto jasno in razločno: »Svinja!« Noga mu je zastala, hlad mu je šel po telesu. Prvi hip se ni upal niti ozreti. Ko se je slednjič ozrl, ni bilo nikogar na cesti, le otroci so se igrali pri vodnjaku. Prišel je bil, da stopi v trgovino, a se je prazen vrnil domov.

To je bilo le dva dni pred smrtjo občinskega logarja. Bil je ustreljen ob belem dnevu, a storilca je odnesel veter. Novico je bil Drejč še svežo prinesel iz doline in se bedasto režal, ko jo je pripovedoval. Njega, Gregorja, ki je le poslušal, trdo molčal in se zastrmel v neko misel, je mrzel srh spreletel po hrbtu. Fant je vedel povedati, da so ga »počili« partizani. Nihče ni vedel kaj natančnega, ljudje so tako šušljali. Bajše so ga zato, ker je lazil po gozdu in jih ovajal... Plečar je še vedno trdo molčal. Tudi žena je molčala. Le Tinica, koza neumna, je hotela vse vedeti. Nenadoma se je razburil, kot da se mu je vsa usedlina strahu dvignila iz dna duše. »Molči!« je zavpil na sina, vrgel žlico po mizi in odšel skozi vrata. »Kaj pa je našemu očetu?« je udaril Tiničen glas za njim v vežo.

Hči ni vedela, kaj mu je. Nihče v družini tega ni vedel, le on. V logarjevi smrti je videl svojo smrtno obsodbo. Začel se je bati partizanov. Ker se jih je bal, jih je tudi zamrzil. Ni več trpel, da bi jih kdo omenjal v hiši, a je vedel, da si žena, hči in sin na skrivaj šepetajo pravljice o njih. Bal se je sam v gozd. Zvečer se skoraj ni upal iz hiše, da bi se prepričal, če so hlevska vrata zaklenjena. Kadar je ponoči luna posijala v kamro, je planil pokonci... Ali mu ne gori hiša nad glavo? Strelom je brez sape prisluškoval, dokler niso utihnili ali se oddaljili. Z grozo je čakal, kdaj mu potrkajo na vrata...

Potrkali so in... fej, zlodej! Srd ga je davil in sram ga je bilo ob misli, kako mu je »rdeči hudič« strah pognal v kosti. Že je videl cev na prsih, a Tereza, trapasta avša, se je cedila od postrežljivosti

kot da sta dva apostola stopila pod njeno streho. Tinica, norica, je zijala v zelenca, ki zdaj pobira stopinje za njim, kot v boga. Drejče pa — no, on bi zapustil dom in očeta in še mev ne bi rekel za slovo, če bi mu kdo ponudil puško. Vse to v trenutku, ko mu je smrten pot oblival čelo. Čutil se je strahotno osamljenega, še nikoli tako kot tisti večer. Tujec v lastni družini. In v celi soseski. Ljudje bi mu iz svojih najtišjih misli privoščili, če bi poginil kot »svinja«. Bela vrana, ki mora skrivati svoje perje, da ji sestre ne izključajo oči... Že se je videl na pol v grobu, potem pa prijazno: »Pokažite pot!« In je bil za to še hvaležen. Preklete! To bi jima pokazal pot, če...

Če? Zadnje misli ni razpredel do konca. Zagrnila mu jo je neka druga misel, ki je bila, kot da mu je tičala nekje na dnu zavesti, a se je nenadoma prebudila. Kot da hodi pred njim, je zastrmel vanjo skozi snežinke, ki so zopet začele naletavati. Zvabila sta ga s seboj, da ga bosta ubila. Pretvarjal se je, zlodej rdeči, da mu je vzbudil zapanje. Da ni pomislil na to že doma! Tesnoba, ki jo je občutil malo prej, je bila iz slutnje smrti. Pospremil ju bo čez progo, nato bo zadet v hrbet padel na obraz v sneg...

Ta misel se mu je zdela tako neizpodbitna, da je začutil krče v udih in omotico v glavi. Noge so se mu zašibile, da je klecnil na eno koleno. Premagoval se je, da ni zastokal.

»Op!« je rekel Arne in mu segel pod komolec. »Bi nekoliko počivali?«

»Ne zaradi mene,« je rekel Gregor mračno.

»Oddahnimo si! Tam pod smrekami.«

Bližu poti je stala na gmajni gosta skupina zasneženih smrek. Stopili so pod nje, kjer so ležale ozke lise snega, ob deblih pa je bila kopnina. Prižgali so si cigarete. Damjan se je spustil na vlažna tla, Arne se je oslonil s hrbtom na deblo. Plečar ni sedel ne se oslonil, le strastno je vlekli dim iz cigarete, ki jo je skrival v dlan. Imel je občutek, da ga kajenje pomirja in mu ureja misli in občutke. Sneg je z gluhim šelestom legal na veje.

»Ali imate v tej dolini kako poznanstvo?« je vprašal Arne.

»Imam.«

»Prespali bi se in se čez dan vrnili. Sem in nazaj v snegu in temi, to bo preveč.«

Gregor je skomizgnil z rameni in mu ni odgovoril. Zopet se pretvarja, vrag; na videz skrbi zanj, a ne bo se dal več prevariti.

Arne in Damjan sta se na tiho pomenkovala. Plečarju sta prihajala na uho le sikajoča glasova, smisel besed pa se je izgubljal nekje za zastorom njegovih misli. Lahko je trezneje preudarjal, brez burnih

občutkov, a ga je smrtni strah še zmeraj tiščal za grlo. Samemu sebi se je zasmilil, da ga je zaskalelo v srcu in zapeklo v očeh. Obšla ga je taka živa slà po življenju, da bi bil planil izpod smrek in se poskušal rešiti z begom. Bilo bi neumno. Preluknjan od strelov bi obležal v snegu. Še doma, ko je bil stopil iz hiše, ga je bila obšla taka misel. V snegu teči v dolino. Ne da bi ovajal, da bi se rešil. A preden se je bil do konca odločil, je začutil Arneja za hrbtom... Z ničemer se ne sme izdati, z nobeno kretnjo ne z besedo. Z muko je iskal rešitve. Prihajale so mu misli, ki jih je sproti zavračal, a jih je zopet sprejemal, ko so se vračale...

Arne je vrgel ogorek cigarete v sneg in ga pohodil. Stopili so na klanec in odšli dalje. Plečar je s podvojeno močjo in z obupno odločnostjo hitel navzdol, da sta ga fanta stežka dohajala. Snežilo je tako na gosto, z debelimi kosmiči, da je Damjan, ki je hodil drugi v vrsti, komaj videl Plečarjev hrbet pred seboj. Pokrajina je bila eno samo migotanje in gluho šelestetje.

Arne je nenadoma napeto prisluhnil in se ozrl okrog.

»Slišite!« je tiho zaklical Plečarju. »Slišite! Hej!«

»Kaj?« je vprašal Gregor nestrpno in se za trenutek ustavil.

»Morali bi že zaviti na levo,« je rekel Arne. »Preveč v dolino rinemo. Zdi se mi, da sem slišal vlak.«

»Vem, kod hodim,« je rekel Plečar trdo, mračno. »Če mi ne zapuate, se lahko vrnem.«

Arne je molčal.

Kljub noči in gostim snežinkam je bilo opaziti, da se je pokrajina spremenila. Enolična gmajna je ostala za hrbtom, klanec se je stisnil med dva položna bregova, na katerih so stale redke smrečice. Snežna odeja je postajala tanjša in tanjša. A Plečar je tako hitel, da sta ga fanta za kak trenutek skoraj izgubila iz oči. Arneja je nenadoma obšel tak sum, da mu je za hip zastalo srce, ko se je Damjan za trenutek ustavil.

»Ta dedec mi ne ugaja,« je rekel.

»Meni tudi ne,« je rekel Arne.

Plečar je medtem že izginil v migotanju snežink. Arne ni smel na glas vpiti za njim, tekkel je po klancu, da ga je ujel.

»Stojte!« je odločno siknil. »Stojte, stojte!«

Mož se je ustavil in se ozrl.

»Kdo? Jaz?«

»Vi, da, vi!« je sigal Arne, Plečarja zgrabil za suknjič na prsih in ga stresal. »Kam pa naju vodite? Naravnost v dolino, hudiču v žrelo!«

Plečarja je obličil smrtni pot.

»Ni res!« je zahropel. »Tako j krenemo na levo. Zdaj takoj. Pri moji duši!« je zvišal glas.

»Ne kričite!«

»Saj ne kričim. Če ni res, kar govorim, me lahko ubijete. Na mestu me lahko ustrelite...«

Arne ga je izpustil, a ga je še vedno gledal z nezaupnim pogledom. Tedaj je pod njimi, na desni za obronkom, zapihalo in zaropotalo. Izza brega se je prikazala lokomotiva, ki je bruhala iskre, tračnice so hrumele, ropot se je razlegal v breg. Bil je nočni tovorni vlak. Kakih sto, dve sto korakov pod njimi je ležala železniška proga. Klanec je šel pod kamnitim mostičem, ob katerem je stal bunker s stražarji.

»Prekleta duša!« je Arne zaklel in krvave oči uprl v Plečarja.

Ta, ki je bil prav kot Arne in Damjan presenečen obstal, je že tekkel navzdol. Damjan je vrgel brzostrelko z ramen, oglasila se je zaklopka. Arne ga je skušal zadržati z roko, a bilo je prepozno. V noč je zaropotal kratek rafal. Skozi mrežo snežink je bilo videti, da je Gregor padel na roke, a se je v trenutku zopet pobral. Zavpil je in zopet tekkel navzdol...

Tedaj se je iz bunkerja ob mostiču zamolklo oglasila strojnica. Tek-tek-tek... In še ena. Arne in Damjan sta se vrgla v sneg. Od spodaj se je razlegnil krik in nič več, razen strellov, ki so v krogu škropili klanec in bregova. Ko je nastal presledek, sta se fanta rešila iz klanca v breg s smrečicami in se po trebuhu plazila v mrtvi kot za obronkom. Arne je z obrazom v snegu ponavljal od hipa do hipa:

»Prekleta duša! O, prekleta duša!«

Streljanje ni utihnilo do jutra.